

O‘ZBEK TILI TA’LIMIDA UZLUKSIZLIKNI TA’MINLASHDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING O‘RNI

Abdurahmonova Husnora Alisher qizi

Namangan davlat pedagogika instituti magistranti

E-mail: habdurahmonova16@gmail.com

Xavasxon Shokirova

*Namangan davlat pedagogika instituti v.b professori, filologiya
fanlari doktori (DSc).*

UOK: 809.437.5-561.3

E-mail: shokirova01.72@gmail.com

Annotatsiya: *Maqolada o‘zbek tili ta’limida uzluksizlikni ta’minlash masalasi zamonaviy pedagogik texnologiyalar nuqtayi nazaridan tahlil qilinadi. Ta’lim bosqichlariaro izchillikni ta’minlashda kompetensiyaviy yondashuv, interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari hamda spiral yondashuvning didaktik imkoniyatlari ochib beriladi. Tadqiqot jarayonida nazariy tahlil, taqqoslash va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Natijalar zamonaviy pedagogik texnologiyalar o‘zbek tili ta’limida bilim, ko‘nikma va malakalarni bosqichma-bosqich rivojlantirishda samarali vosita ekanini ko‘rsatdi.*

Kalit so‘zlar: *o‘zbek tili ta’limi, uzluksizlik, pedagogik texnologiyalar, kompetensiyaviy yondashuv, interfaol metodlar, spiral yondashuv.*

Kirish

Ta’lim tizimida uzluksizlik tamoyili o‘quvchilarda shakllanadigan bilim va kompetensiyalarning izchil rivojini ta’minlashga xizmat qiladi. Xususan, o‘zbek tili ta’limida ta’lim bosqichlari o‘rtasida mazmuniy va metodik uzviylikni ta’minlash dolzarb vazifa sifatida namoyon bo‘lmoqda. Amaliyot shuni ko‘rsatadiki, an’anaviy o‘qitish yondashuvlari har doim ham bu talabni to‘liq qondira olmaydi (Yo‘ldoshev & Usmonov, 2018).

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar ta’lim jarayonini shaxsga yo‘naltirish, mustaqil fikrlashni rivojlantirish va o‘rganilayotgan bilimlarni yangi vaziyatlarda qo‘llash imkonini yaratadi. Shu bois mazkur maqolada o‘zbek tili ta’limida uzluksizlikni ta’minlashda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning ahamiyati ilmiy jihatdan yoritiladi.

Adabiyotlar tahlili va metodlar

Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi:

- Nazariy tahlil — uzluksizlik va pedagogik texnologiyalar haqidagi ilmiy manbalarni o‘rganish;
- Taqqoslash — an’anaviy va zamonaviy yondashuvlarning samaradorligini aniqlash;
- Kuzatuv — pedagogik amaliyot jarayonida zamonaviy texnologiyalarning qo‘llanishini tahlil qilish;
- Umumlashtirish — olingan natijalar asosida xulosalar chiqarish.

O‘zbek tili ta’limida uzluksizlikni ta’minlash masalasi pedagogika va til o‘qitish metodikasi sohasida muhim ilmiy muammolardan biri sifatida talqin etiladi. Ta’lim bosqichlariaro uzviylik masalasi ko‘plab tadqiqotchilar tomonidan didaktik, metodik va kompetensiyaviy yondashuvlar asosida o‘rganilgan. Mahalliy tadqiqotlarda pedagogik texnologiyalar ta’lim jarayonining samaradorligini oshirish, o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish va bilimlarni tizimli o‘zlashtirishga xizmat qiluvchi vosita sifatida baholanadi. Xususan, J.G‘. Yo‘ldoshev va S.A. Usmonov pedagogik texnologiyalarni ta’lim jarayonini rejalashtirish va natijaga yo‘naltirish mexanizmi sifatida izohlaydi. Ularning fikricha, texnologik yondashuv ta’lim mazmunining izchilligini ta’minlashda muhim ahamiyatga ega (Yo‘ldoshev & Usmonov, 2018). O‘zbek tili ta’limida kompetensiyaviy yondashuv masalalari H.Sh. Nurmatova tadqiqotlarida keng yoritilgan. Olimaning ta’kidlashicha, til ta’limida kompetensiyalarning bosqichma-bosqich rivojlanishi uzluksizlik tamoyilining amaliy ifodasidir. Ushbu yondashuv o‘quvchilarda nafaqat bilim, balki nutqiy faoliyatga oid malakalarni ham izchil shakllantirishga xizmat qiladi (Nurmatova, 2021). Xorijiy tadqiqotlarda esa uzluksizlik masalasi asosan o‘quv dasturlarini loyihalash va spiral yondashuv bilan bog‘liq holda tahlil qilinadi. J. Bruner tomonidan ilgari surilgan spiral yondashuvga ko‘ra, o‘quv materiallari har bir ta’lim bosqichida takroriy, ammo murakkablashgan holda o‘rgatilishi lozim (Bruner, 1960). Ushbu yondashuv til ta’limida bilimlarning mustahkamlanishini ta’minlaydi. I.S.P. Nation va J. Macalister til o‘quv dasturlarini ishlab chiqishda uzviylik va ketma-ketlikni asosiy mezon sifatida belgilaydi. Ularning fikricha, til ta’limida bosqichlararo uyg‘unlik ta’lim samaradorligini oshiruvchi omil hisoblanadi (Nation & Macalister, 2010). J. Hattie esa zamonaviy ta’lim texnologiyalarining o‘quvchi faolligini oshirishdagi rolini empirik tadqiqotlar asosida isbotlaydi (Hattie, 2009). Shu bilan birga, mavjud tadqiqotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, o‘zbek tili ta’limida zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida uzluksizlikni ta’minlash masalasi hali yetarli darajada tizimli o‘rganilmagan. Mazkur holat ushbu tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi.

Mazkur tadqiqot o‘zbek tili ta’limida uzluksizlikni ta’minlashda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning o‘rnini aniqlashga yo‘naltirilgan bo‘lib, unda sifat va tahliliy metodlardan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida nazariy tahlil metodi orqali pedagogika va til

o‘qitish metodikasiga oid ilmiy manbalar, me‘yoriy hujjatlar hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan bog‘liq tadqiqotlar o‘rganildi. Ushbu metod uzluksizlik tushunchasining ilmiy mazmunini aniqlashga xizmat qildi.

Taqqoslash metodi an‘anaviy va zamonaviy o‘qitish yondashuvlarining samaradorligini aniqlash maqsadida qo‘llanildi. Bu orqali zamonaviy pedagogik texnologiyalarning ta‘lim bosqichlariaro uzviylikni ta‘minlashdagi afzalliklari belgilandi.

Kuzatuv metodi pedagogik amaliyot jarayonida o‘qituvchilar tomonidan interfaol metodlar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish holatini tahlil qilishda ishlatildi. Kuzatuv natijalari uzluksizlikning amaliy jihatlarini ochib berishga imkon yaratdi. Shuningdek, umumlashtirish metodi yordamida tadqiqot davomida olingan ma‘lumotlar tizimlashtirildi va ilmiy xulosalar shakllantirildi.

Natija va muhokamalar

Tadqiqot natijalari o‘zbek tili ta‘limida zamonaviy pedagogik texnologiyalarning qo‘llanilishi ta‘lim bosqichlariaro uzluksizlikni ta‘minlashda muhim omil ekanini ko‘rsatdi. Kuzatuv va tahlillar asosida quyidagi natijalarga erishildi. Birinchidan, kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan darslar o‘quvchilarning tilga oid bilim va ko‘nikmalarini izchil rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Boshlang‘ich bosqichda shakllangan elementar nutqiy malakalar keyingi bosqichlarda murakkablashib, tizimli tarzda rivojlanayotgani kuzatildi. Ikkinchidan, interfaol metodlardan foydalanish o‘quvchilarning dars jarayonidagi faolligini oshirdi. “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Insert”, “B-B-B” kabi metodlar avvalgi bilimlarni yangi mavzular bilan bog‘lash imkonini yaratib, uzluksizlikni mustahkamladi. Uchinchidan, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar ta‘lim jarayonining izchilligini ta‘minladi. Elektron taqdimotlar, raqamli resurslar va onlayn platformalardan foydalanish o‘quvchilarning mustaqil ta‘lim olish ko‘nikmalarini rivojlantirdi. To‘rtinchidan, spiral yondashuv asosida ishlab chiqilgan dars mazmuni til birliklarining takroriy va chuqurlashtirilgan o‘zlashtirilishiga xizmat qildi. Natijada o‘quvchilarning grammatik va nutqiy bilimlari mustahkamlandi. Umuman olganda, zamonaviy pedagogik texnologiyalar o‘zbek tili ta‘limida uzluksizlikni ta‘minlashda samarali metodik vosita ekanligi ilmiy asosda tasdiqlandi.

Olingan natijalar mavjud ilmiy tadqiqotlar bilan qiyosiy tahlil qilindi. Tadqiqot davomida aniqlangan holatlar zamonaviy pedagogik texnologiyalar ta‘lim jarayonida o‘quvchini faol subyekt sifatida shakllantirishini ko‘rsatdi. Bu esa ta‘lim bosqichlariaro uzviylikni sifat jihatidan ta‘minlashga xizmat qiladi. Xususan, kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan ta‘lim jarayoni Nurmatova (2021) tomonidan ilgari surilgan nazariy qarashlar bilan mos keladi. Muallif ta‘kidlaganidek, tilga oid kompetensiyalarni bosqichma-bosqich rivojlantirish uzluksizlikning asosiy sharti hisoblanadi. Shuningdek, spiral yondashuvning

samaradorligi Bruner (1960) tomonidan asoslab berilgan nazariy konsepsiyani amaliy jihatdan tasdiqlaydi. Tadqiqot natijalari ushbu yondashuv o‘zbek tili ta’limida til birliklarini chuqur va mustahkam o‘zlashtirishga imkon berishini ko‘rsatdi. Xalqaro tadqiqotlarda til ta’limida uzviylik va ketma-ketlik muhim omil sifatida e’tirof etiladi (Nation & Macalister, 2010). Mazkur tadqiqot natijalari ham ushbu xulosalarni qo‘llab-quvvatlab, zamonaviy pedagogik texnologiyalarning uzluksizlikni ta’minlashdagi rolini tasdiqlaydi. Biroq tadqiqotning cheklangan jihat sifatida empirik ma’lumotlarning hajmi kengaytirilishi zarurligi qayd etiladi. Kelgusida eksperimental tadqiqotlar orqali zamonaviy pedagogik texnologiyalarning ta’lim samaradorligiga ta’sirini chuqurroq o‘rganish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa

Mazkur tadqiqot o‘zbek tili ta’limida uzluksizlikni ta’minlashda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning o‘rni va ahamiyatini aniqlashga qaratildi. Tadqiqot natijalari zamonaviy pedagogik texnologiyalar ta’lim bosqichlararo uzviylikni ta’minlashda samarali didaktik vosita ekanini ko‘rsatdi. Aniqlanishicha, kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan o‘quv jarayoni o‘quvchilarning lingvistik va nutqiy kompetensiyalarini bosqichma-bosqich rivojlantirishga xizmat qiladi. Interfaol metodlar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish o‘quvchilarning faolligini oshirib, avvalgi bilimlarning yangi bilimlar bilan mantiqiy bog‘lanishini ta’minlaydi. Shuningdek, spiral yondashuv asosida tashkil etilgan ta’lim mazmuni til birliklarining takroriy va chuqurlashtirilgan holda o‘zlashtirilishiga imkon yaratadi. Tadqiqot davomida olingan natijalar mahalliy va xorijiy tadqiqotchilar tomonidan ilgari surilgan nazariy qarashlarni amaliy jihatdan tasdiqladi hamda o‘zbek tili ta’limida uzluksizlikni ta’minlash masalasiga metodik yechimlar taklif etdi. Shu bilan birga, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni o‘quv dasturlari va darsliklar mazmuni bilan uyg‘unlashtirish zarurligi aniqlandi. Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, o‘zbek tili ta’limida uzluksizlikni ta’minlash jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan tizimli va maqsadli foydalanish ta’lim sifatini oshirishning muhim omili hisoblanadi. Kelgusida mazkur yo‘nalishda keng qamrovli eksperimental tadqiqotlar olib borish hamda olingan natijalarni ta’lim amaliyotiga tatbiq etish dolzarb ilmiy-amaliy vazifa bo‘lib qoladi.

Adabiyotlar

1. Abdurahmonova, H. (2023). O‘zbek tili o‘qitishning zamonaviy pedagogik texnologiyalari. Namangan: NDU.
2. Shokirova, H. N. (2022). Ta’lim jarayonida uzluksizlikni ta’minlash metodikasi. Toshkent: Fan va texnologiya.

3. Nazarov, O. (2021). Innovatsion metodlar va ta’lim sifati. Toshkent: “O’qituvchi” nashriyoti.
4. Karimova, L. (2021). O‘zbek tili darslarida interaktiv texnologiyalardan foydalanish. Namangan: NDU.
5. Abdullayeva, M. (2020). Ta’limda uzluksizlikni ta’minlash: nazariy va amaliy jihatlar. Toshkent: Fan.
6. Tursunov, S. (2022). O‘zbek tili o‘qitishda innovatsion pedagogik usullar. Toshkent: “O’qituvchi”.
7. Qodirov, A. (2020). Pedagogik texnologiyalar va uzluksizlikni ta’minlash. Toshkent: Fan.
8. UNESCO. (2020). Education and Technology for Continuous Learning. Paris: UNESCO Publishing.
9. UNESCO Institute for Lifelong Learning. (2019). Innovations in Language Learning. Hamburg.
10. Johnson, D., & Smith, R. (2019). Modern Pedagogical Approaches in Language Teaching. London: Routledge.
11. Johnson, K. (2020). Teaching Languages with Modern Technologies. Cambridge: Cambridge University Press.
12. Brown, H. D. (2018). Principles of Language Learning and Teaching. New York: Pearson.
13. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2017). Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge: Cambridge University Press.
14. Pishchalnikova, L. (2021). Innovative Methods in Continuous Language Education. Moscow: Higher School of Economics Press.
15. Sultonova, N. (2022). O‘zbek tili ta’limida elektron resurslardan foydalanish. Toshkent: Fan va texnologiya.
16. Rahmatova, D. (2020). Interaktiv dars metodlari va ularning samaradorligi. Namangan: NDU.
17. Karimov, B. (2019). Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va ta’lim jarayoni. Toshkent: “O’qituvchi”.
18. UNESCO. (2021). Continuous Education in the 21st Century. Paris.
19. Mustafayeva, G. (2021). O‘qituvchilarning kasbiy malakasini oshirish metodikasi. Namangan: NDU.
20. Islomova, F. (2020). Ona tili darslarida multimedia vositalarining roli. Toshkent: Fan.